У недавно објављеном извештају британског Дома лордова са жаљењем се констатује да је Европска унија на западном Балкану дала предност „стабилности над демократским вредностима“ и изражава „озбиљна забринутост због опасности да се пониште постигнути резултати у добром управљању и владавини закона, док се земље у региону окрећу ка ауторитарном вођству“. Колико год било иронично што једна институција као што је Дом лордова, у коју се не стиже путем избора, изражава забринутост за демократске вредности, аутори извештаја имају право: већина постјугословенских власти постала је „стабилократија“ уместо демократије – а нигде та динамика није тако очигледна као у Србији.

Од повратка на власт 2012. године, након дванаестогодишњег периода проведеног у опозицији, Александар Вучић се систематично пео уз политичке лествице Србије, напредујући од министра одбране до премијера, и коначно прошлог пролећа до председника. Председник Вучић је реформисани ултранационалиста који је служио као министар информисања Слободана Милошевића у последњим данима југословенских ратова. Његова улога је укључивала финансијско кажњавање новинара који су критиковали режим, као и забрањивање ТВ станица које му нису биле наклоњене. Последњих неколико година водио је главну реч у периоду алармантног назадовања

демократије. Његова владајућа Српска напредна странка, партија десног центра, у својим рукама чврсто држи владу, правосуђе и безбедносне службе Србије, док је Вучић локалне медије неутралисао до те мере да се само неколико медија усуђује да износи озбиљне наводе о корупцији, клијентелизму и застрашивању гласача, који су обележили време од како је на власти.

Током протеклих шест година, Вучић је успоставио нешто што се може најбоље описати као мека аутократија: Србија је, споља гледано, и даље демократско друштво, са номинално слободним изборима и политичком опозицијом, где заговорници опозиционих ставова имају могућност да критикују владајућу партију без страха од мистериозног нестанка преко ноћи. Међутим, Вучићева контрола над српским центрима моћи је до те мере потпуна, а демократски процес до те мере извитоперен у његову корист, да неслагање не представља претњу његовој владавини. Његови политички противници су слободни да се кандидују против њега, али имају мало средстава на располагању да би се њихови гласови чули. Вучићеви савезници имају потпуну контролу над институцијама у земљи, те не постоји ништа што би га спречавало да поткопава демократске норме.

Ово је најочигледније у медијима. Вучић је успео да угуши штампу тако што је преузео контролу над њеним главним приходом: оглашавањем. Већина агенција за оглашавање у земљи су у власништву неколико медијских тајкуна лојалних Вучићу, који, уместо да рекламна средства усмеравају руководећи се тржишним факторима, купују рекламни простор од ТВ станица и новина које о председнику извештавају повољно, а ускраћују средства онима који га критикују. Медијске куће се на још један начин подстичу да се држе провладине линије: РТВ Пинк, највећи приватни емитер у земљи, добио је у периоду од 2014. до 2016. године најмање 7 милиона евра у форми државних зајмова. Дубравка Валић Недељковић, професорка медијских студија на Универзитету у Новом Саду, изјавила је да је Пинк вратио ову услугу када се Вучић кандидовао за председника 2017. године, тако што је обезбедио 267 пута већу покривеност за његову кампању него за све његове противнике заједно. Иако само неколико новина или ТВ станица функционишу као отворени владини гласноговорници, већина других избегава да поставља тешка питања.

Онима који покушавају да владајућу елиту позову на одговорност, пореске власти често блокирају банкарске рачуне и против њих започињу истраге због наводних финансијских неправилности. Данас, познате независне новине, изгубиле су толико оглашивача да се њихово дневно издање сада свело на 24 странице уместо уобичајених 32, упркос томе што нуде најјефтинији рекламни простор на тржишту. Поједини новинари, који су били сувише оштри у својим критикама председника, позивани су на информативне разговоре у БИА, српску националну обавештајну агенцију, уз бизарне оптужбе као што су уцена и трговина људима.

У интервјуу Радију Слободна Европа, у октобру 2017. године, председник Европске федерације новинара, Могенс Блихер Бјерегард, издвојио је Србију као земљу са најгорим кршењима медијских слобода на Балкану. Упркос томе, званичници ЕУ као што је Јоханес Хан, европски комесар за проширење и суседску политику, без проблема су окретали главу од Вучићевог гажења „европских вредности“, до којих наводно толико држе. Нови аустријски канцелар Себастијан Курц једном приликом је описао Вучића као „сидро стабилности“, док је немачка канцеларка Ангела Меркел недавно рекла Вучићу да „нас импресионира колико је Србија успешна на свом реформском путу“. Њихово ћутање о Вучићевом недемократском понашању је заглушујуће.

Докле год је Србија ван Европске уније, Брисел је у могућности да се дистанцира од Вучићевих лудирања. За разлику од нелиберале демократије Виктора Орбана у Мађарској, мека аутократија у Србији не квари европски имиџ. Вучић може бити лош представник за један европски пројекат, али је поуздан помагач, који омогућава Бриселу да се приближи својим геостратешким циљевима на Балкану.

Одиста, Вучић нуди стабилност у једном нестабилном региону и успешно је надгледао низ мера штедње Међународног монетарног фонда за смањење дуга и буџетског дефицита Србије смањивањем плата у јавном сектору и пензија, као дела много ширег реструктурирања српске економије усмереног ка испуњавању критеријума ЕУ за проширење. Уз све своје демократске недостатке, Вучић је релативно умерен по српским политичким стандардима и његова доминација у националној политици омогућава да непоправљиви етнички шовинисти попут Војислава Шешеља, бившег заменика премијера Милошевића, који је 11 година провео на суђењу у Хагу под оптужбама за злочине против човечности, остају маргинализовани. Говорио је о Косову оно што се од њега очекивало, а недавно је изјавио да „морамо живети и радити заједно и у томе бити успешни“. Нормализација односа између Србије и Косова, која би поставила основу за евентуално признавање његове независности, по свему судећи је главни приоритет ЕУ на Балкану.

Званичници ЕУ такође зазиру од сувише великог притиска на Вучића, како се он не би окренуо истоку. Председник Србије одржава блиске везе са Кремљом, а неки од његових локалних критичара оптужили су га да злоупотребљава тај однос против Брисела. Вучић одлучно тврди да се Србија, за разлику од суседне Црне Горе, никада неће придружити НАТО-у, те одбија да следи западне силе у наметању санкција Русији. Овакав став резултат је чињенице да је проруско осећање у Србији веома снажно: две земље повезују заједничка православна вера и словенска баштина. „Србија неће мењати своју политику… и неће уводити санкције Русији“, рекао је Вучић после недавног

састанка са руским министром иностраних послова Сергејом Лавровом. У јуну 2017, само дан по придруживању Црне Горе НАТО-у, српске трупе су учествовале у заједничкој војној вежби са Русијом и Белорусијом на граници са Пољском, а српска војска је касније те године добила донацију од шест борбених авиона из Москве, уз обећање за још 30 тенкова и 30 оклопних возила.

Покушаји Србије да игра на обе стране терена нису наишли на добар пријем у Вашингтону. Демократски конгресмен из Тексаса Еди Бернис Џонсон упутио је писмо америчком потпредседнику Мајку Пенсу и позвао га да се не сретне са Вучићем током његове посете Сједињеним Државама средином 2017. године, а Хојт Брајан Ји, који је недавно поднео оставку на функцију заменика помоћника државног секретара САД за европске и евроазијске послове, српским званичницима крајем прошле године рекао је да једна земља „не може седети на две столице истовремено, поготово ако су оне толико удаљене“. Ји је такође изразио бојазан да би руски хуманитарни центар у близини јужног српског града Ниша могао истовремено бити и шпијунска база, оптужба коју су Руси одбацили као апсурдну.

Вучићеви позитивни сигнали Москви су углавном реторички – циљ им је да се задовоље русофили у његовој партији и ширем бирачком телу. Војска Србије је и поред бомбастичних изјава, ипак учествовала у 13 вежби са НАТО-ом или њеним чланицама 2017. године, од којих у седам са Сједињеним Државама, а неки стручњаци тврде да је земља чланица НАТО-а по свему осим по имену. Везе са НАТО-ом су тема коју влада Србије очајнички жели да избегне: озлојеђеност према војном савезу је још увек распрострањена у Србији, која је 1999. године била изложена тромесечном бомбардовању од стране снага НАТО-а.

Када је Путин притиснуо Вучића да руским службеницима у поменутом хуманитарном центру додели дипломатски статус, он је реаговао са прорачунатом дистанцом, одуговлачећи и игноришући ватрениије гласове у свом кабинету наклоњене Кремљу, све док значај овог питања није ослабио. ЕУ купује скоро 10 пута више српског извоза од Русије, а Димитар Бечев, нерезиденцијални виши члан Центра за Евроазију Атлантског савета, изјавио је за Фореигн Полицу: „уз сву галаму о везама са Москвом, српска привреда, и до одређеног степена, друштво, дубоко су интегрисани у ЕУ“. Вучић је савршено свестан, закључује Бечев, да су „милијарде из европских фондова од користи државама чланицама и хране клијентелистичку политику. И он то жели, чак иако не представља узор демократе који прихвата вредности ЕУ“.

И мада је председнику Србије савршено јасно одакле новац долази, земља и даље остаје

у великој мери зависна од Русије због нафте и гаса. Руски енергетски гигант Газпром поседује већински удео у српској нафтној компанији, а Србија би могла да буде укључена у гасовод „Турски ток”.

Међутим, чињеница да Србија одлучно стоји на европском путу не представља нужно проблем за Москву: Вучићева проруска осећања су аутентична, и ако унутар ЕУ буде још гласова, уз Орбана и грчког премијера Алексиса Ципраса, наклоњених Русији, то ће Кремљу свакако бити од користи. „Србија у ЕУ је добитак за Русију; они не очекују више од тога“, каже Бечев за ФП. „Статус кво – политичке везе плус одређена економска сарадња – одговара Москви.“

Толеранција ЕУ према Вучићу можда је политички прагматична и представља једноставан начин одржавања стабилности на Балкану, али је истовремено и дубоко цинична. Одиста, ЕУ подрива сопствени морални ауторитет. Широм континента, људи губе веру у европски пројекат, а то незадовољство не долази само од популистичке деснице: британски левичари заговарају предности прогресивног Брегзита, а окрутно поступање ЕУ према Грчкој током кризе у еврозони дало је муницију њеним критичарима и довело у питање веру паневропских идеалиста. На недавним парламентарним изборима у Италији, две евроскептичне партије Пет звезда и Лига заједно су освојиле око 48 процената гласова. Због успореног раста Унију је тешко бранити на економским основама, а пружајући подршку корумпираним ауторитарцима као што је Вучић Брисел оснажује оптужбе да ЕУ и њени центристички браниоци више не заступају било какве вредности.

На крају, Европа нема много права да држи лекције Путинима, Орбанима, Ердоганима и Качинскима овог света о њиховим демократским неуспесима, ако је спремна да прихвати политичаре попут Вучића. Растући јаз између речи и дела ЕУ може се тада лако претворити у оружје за њене популистичке критичаре који, ако ништа друго, барем у пракси спроводе оно што заговарају.

(Пешчаник)